

קו המשונה □ הלל ויס

לקרוא את עגנון ביפן

צילום: אבי אהרן

חברות המקוה בירושלים.

על הקדושה שביצירתו של עגנון, על גאולה ועל רצועות מארץ ישראל שנפרשות על פני כל העולם

א לפי שנים אחדות ביקש ממני יפני בשם שלמה קוקובו, מאנשי המקוה, סיוע בתר-גום עגנון ליפנית. כיוון שהשאלות בדואר האלקטרוני היו תכופות למדי, נוצר בינינו קשר רצוף ומסקרן. מר קוקובו אירגן כנס קטן על עגנון בעיר קובה (Kobe) שבִּיפן, והומץ אותי להרצות על "יצירת עגנון כשיאה של הספרות העברית".

העיר קובה מפורסמת כמרכז יהודי קטן, ובוים הכישרים נקבצים בה כמאה ועשרים מתפללים מר-חבי יפן. יש בה בית כנסת נאה, אתר עירוני מוכר שהוקם כנראה על ידי יהודים מחבל. היהודים איוו להם את קובה כעיר מרכזית משלהי המאה התשע-עשרה, ובתקופת השואה היא היתה תחנה בדרום של גולי ישיבת מיר, שהגיעו לשם ברכבת הטרונס-יבירית שנמלטו מאימת הנאצים באמצע עות אשורות המעבר שניפק השגריר היפני סוגיהאראה, חסדי אומות העולם. כיום יש שם קהילה המתקשה מאוד במניין בשבת, אך מנהלת למופת. אך עניינו המסתובר הוא בראשון "הישראלים"

הויה שאם היצירה מכוונת אליה, הרי היא מתקדשת מכוחה, ואם היא בורחת ממנה או מתייאשת היא הר-פכת בהדרתה למעוותת או ל'דמונית', מה שעגנון מכנה בהקשר אחר "השמדת ההווה" (שירה, 246).

במשך שנה־שלושה עסקתי בקובץ 'סיפורים נאים של ארץ ישראל', שלוקט לראשונה בשלהי התגב-שות יצירת עגנון, לראשונה ב'אלו ואלו' (1953) כבר משכו של הקובץ 'פולין', שהתגבש למעשה כמעט סופית ב-1925. ניסיתי לפצח את הסוד המשותף לכל הסיפורים, המצדיק את כינוסם כקובץ אחד וכשני קבצים שכונים.

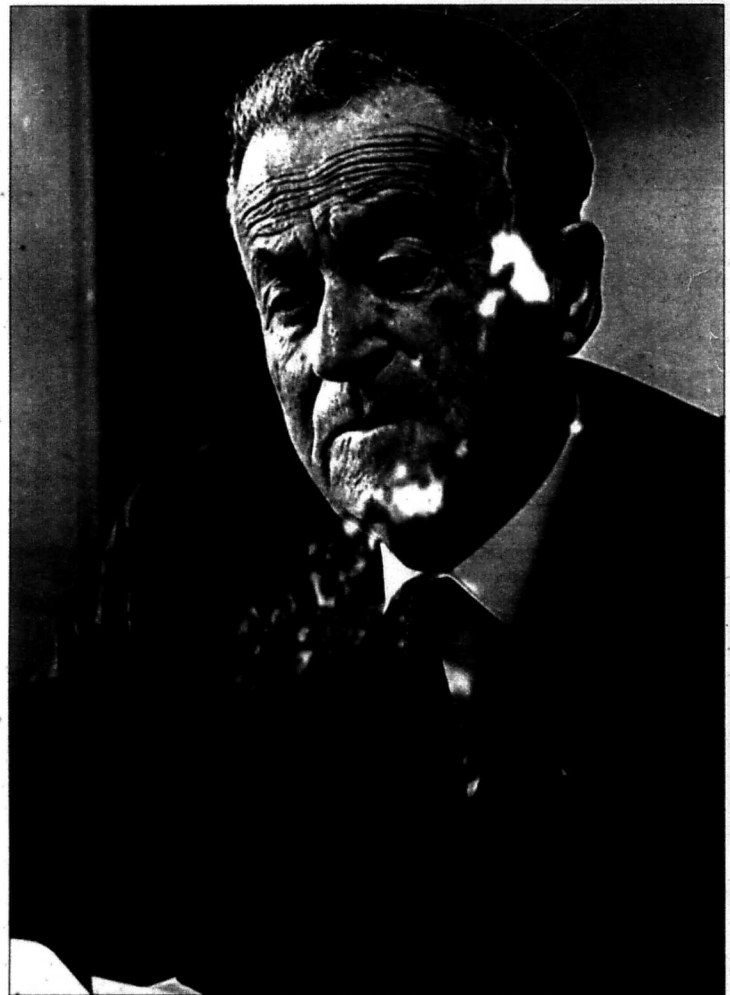
פולין וארץ ישראל; בוטשאטש וירושלים: שני מקומות מנוגדים המייצגים גלות וגאולה. אמנם ישנה קדושה הנצרפת בגלות, אך היא נושאת בתוכה את חורבנה, וישנה קדושה מאוימת הנצרפת בארץ ישראל, שגם בה-גאולה מאוימת תודי בקריסה ובי-רידה. התגלגלותי למקום רחוק ובו התבוננתי בשאלת רצועת ארץ ישראל וחלחולה לנידחים שבמקומות. מהן המשמעותיות המטא-גיאוגרפיות של נפרצות הקדושה? כמו אגדות עשרת השבטים יפן, לעומת הגולה היהודית הידועה וכות הישאבות נידחיה אל מוקדה בירושלים? הרי גם תימן ובוכרה ואתיופיה נחשבו לעשרת השבטים. ההבדל הגלוי הוא ברוח. כאן יהודים המקיימים מצוות, צאצאי יהודה ובנימין והלוויים, מהם הקשורים לתורה שבעל-פה בכל רצף הגולה נהגים מנותקים, ואף על פי כן הם לפחות

מזהים כיהודים בשל שפע של הלכות ומנהגים. יפני נוכרי אינו טוען, לפחות לא בינתיים, שהוא יהודי, ואפילו לא יטען בגלוי שהוא צאצא של עשרת השב-טים, אלא הוא רוצה להתלוות אל עם ה'.

מדוע שיפני יתאוה לתרגם את עגנון ליפנית? התשובה יכולה להיות, לכאורה, בהחלט מחוץ לתי-חום הדתי, כפי שכל יצירה בעולם מרוקנת מכלי אל-כלי. עגנון הוא כמו שלום עליכם או כמו עמוס עוז טיפיקציה בלבד? כאשר איש מן המקוה מחליט לה-קדיש את חייו ללשון העברית ולתרגום יצירת עגנון, מתגלה השליחות הקשורה במשיכה של קבוצות יפ-ניות לארץ ישראל דרך עני התנ"ך. הנושא הזה קשור בהתהוות תהליך נפשי שיש לו כנראה שור-שים היסטוריים ומטא-היסטוריים הקשורים במיתר-טים ובאמיתות על גלות עשרת השבטים, הנקלעים לייצוג של תהליכי רצוא ושוב של גלות וגאולה והם תבטאים ביסודות המצאים הן ביצירת עגנון והן בעולם היהודי העמוק שיצירת עגנון מייצגת אותו, כשאתחנן מן המרכזיים שבהם הוא סיפור עשרת השב-טים המעסיק את העולם היהודי וקבוצות מסוימות בעולם הנכרי ברחבי תבל. המפגשים עם הסיפורים והדמויות מניחים נדבך נוסף בהבנת גרעינה של הק-דושה כסדר מצרף.

דושה ליפן דרך אסיה התיכונה, כמו בעקבות המ-פות המצוירות בספר. כל הדרך המו מעי כי זו היתה

שגלו בבית הראשון בגלות אשור בסביבות 720 לפני הספירה, בטרם גלו בני שבט יהודה בגלות נבוכדנצר ב-586 לפני הספירה. האם באמת הגיעו ליפן? פרשת שרדיי בני ישראל שביפן נמסכת בספרו המופלא של אביגדור שחן, 'אל עבר הסמבטיון, מסע בעקבות עשרת השבטים' (הקיבוץ המאוחד, 2003). כשהייתי ביפן, ובפרט לאחר הביקור, שוב שמעתי שמעות עקשניות לאחר הולדת יורש העצר לקיסר היפני, על זיקה בין בית הקיסר לעשרת השבטים. "לך, תדעו!" עם כינון הפסקת האש במחצית אוגוסט נסעתי ליפן כדי לקיים את ההבטחה להרצות על יצירת עני-נון. חלק מהיפנים היו מודאגים וחלקם המליצו לי להישאר ביפן. "יש לעמוד בניסיון ארץ ישראל", אמר רתי. זה כל נשוא ההרצאה. אפילו תיפול עלינו פצצת אטום, שלא נדע, יש להישאר בארץ ישראל. נו, לך תגיד זאת ליפנים – יש להם כבר ניסיון! גם היום יפן חשה עצמה נתונה לאיום הגרעיני הצפון-קוריאני, ובינתיים היא משותקת מאימה, מהגבלות חוזיות עם האמריקנים ומניסיונה הקשה בעבר, בשעה שצפון-קוריאיה מתגרה בה במשלוח טילים מעל שטחה. המאמר הזה הוא הדי לביקור-וילנושאים מחקריים ו-א.א.מחקריים שהטרידו אותי השנה. הוא בא לקשת בין יצירת עגנון שעיקר משמעותה לדעתי היא לא קדושת היצירה והאמנות, אלא זיהוי מקור קדושת הקדושה עצמה והדבקות בו, כשהחיפוש, ולפעמים הייאוש, ממנו הוא הביטוי האמנותי. סימון קדושת

צילום: ל"מ

הנוכחים. אך הסיפור אינו מסתיים כפרודיה, כלעג לוקנים. הזקן האחרון שבסיפור מתעשת לקראת סופו: "פע" מים הרבה הרהרתי בלבי מפני מה אני מוצא קורת רוח והנאה מישיבתי בארץ הקדושה, והרי רבותני ז"ל אמרו שמצוות ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות, אלא אחרי ראי' ראיתי שזה באמת מפתיו היצר שמכניס בבלוב ויאוש בלב הישראלי כדי לק" עקע מן הלב מצווה גדולה זו, שהיא שקולה כנגד כל המצוות, וממילא אפשר לו לנתק חס ושלוש את הקשר בין השם יתברך וישראל. לפיכך שאני מעלה על דעתי גדול מעלתה של ארץ ישראל, שהיא כללית הקדושה שבכל הקדושות, ואני לא זכתי לה" שיג אפילו מקצת מן המקצת, מה אני אומר צדקה עשה הקב"ה עמנו שלא נהיה מבוזה, כדי שתהא ישיבתנו בארץ לשמה. התהלך לפני והיה תמים, אמר הכתוב, ומפרש רש"י ז"ל: "היה שלם בכל לסינוני" אתנה בריתי ברית של אהבה וברית הארץ, כי ישרים ישכנו בה ותמנימים יותרו בה". (תלב) העניגות היא ביטוי הניתוק, כשלוך היווג שיכול להתחדש רק על ערש הרוזים שבארץ ישראל, בהר המור בבית המקדש. דש הסיפור 'ברית אהבה' מחזיר אהבות ישנות, תמימות אברהם אבינו שנשלמה בין ברית המילה לבית הארץ. אמנם הקשת האסוציאטיבית נראית פרועה, אבל לא כך היא בעומקם של הצפנים התורניים. ד"ר יניב חגיבי, תלמיד, עומד להוציא ספר על הקשר ביצירת עגנון בין ברית המילה לברית מלה. כך באגדה ובמדרש ובפסיכולוגיה העמוקה של היהודים שחור הגאולה והנוכרי הנילוה עמו.

הביטוי "יפו, כלום ארץ ישראל היא?" קשור להווייתיה של יפו כעיר חילונית גת ב"1908, ולנביא יונה הנוכר בסיפור הידוע במריחתו מלפני הקב"ה, בסירובו להינב על גינווה ובתשובה בסמל הקיקיון. הקונים שבסיפור 'ברית אהבה' טוענים שיפו אינה ארץ ישראל, שכשרצה יונה להסתלק מארץ ישראל ירד ליפו. אבל נבואת יונה היא הוכחה לכך שנבואות חורבן באשר הן, לרבות מלחמת גוג ומגוג וכל האפ"ר קליפסות, אינן הכרח או גזירה שאי אפשר להימנע ממנה. צריך לנהוג כאנשי גינווה הן ביפן והן בארץ ישראל. אולי יחוס, אולי ירחם.

שיחה נוספת על הנושא התפתחה עם פרופסור ישעיהו שטימה, דיקאן לימודי היהדות באוניברסיטת טת דשישיה, הראשונה שנסודה בקיומה אביו יפי את תנועת המקווה. השיחה, התנהלה בעברית. יפי רופסור הציג שני סטודנטים שהשקיעו על תורת הרב קוק ונושאים נוספים, ומתכוננים לבוא וללמוד בארץ. דנו ברילמות המוסריות של השתל פצצת אטום כדי להקדים ולמנוע חורבן מוחלט. כיוון שה מקווה היא תנועה נוצרית, שאמנם אינה קשורה לכנסיות אחרות, חששתי שאשמע רמזים או ציפיות בעניין הלחי' השנייה, רצון סמיי לראות ביחודי קר רבן מוסכם, כפרת העולם. לא כך היה. השיחה הסתי עפה לשאלות כמו: בהדל בין מלחמות הת' משיחיות, מלחמות אחרית הימים, לבין המלחמה בין קוריאיה ליפן, שנראית רק כמלחמה פוליטית? ציינת שאין צורך אסור להתפלל לקיומה של מלחמת גוג ומגוג, ואמנ, לא בליטות על הארץ? קמעת יצא הסוד. הקונים מתוודים על אכזבתם הקשה מן הארץ: "חזר אותו זקן ואמר, אתה אומר יפו אינה ארץ ישראל, וארץ ישראל גופא כלום ארץ יש ראל היא?" (אלו אלו, עמי תל, כך, תוך כדי שתיית שו" סו"ת תה, עולח דייבת הארץ. הקנים מציינים סיבות קלות ערך ומעוררות גיוון לאכזבתם, כמו שיטת ל"מוד הקבלה באוניברסיטאות והעדד הגיוון בלחי' החי' זנים של כריתת כנפים. בספרה של שפרה הורן, 'החוויה היפנית', קראתי שפינים לא מבינים בדיחות. דווקא ראיתי שהנוכחים צחקו מאוד. קוקובו חיפה את הקר' ריאה המוטעמת שלי, המלווה בתנועות ידיים, בדיוק באותו אנטוסטות העויות ללוק מחיאות הכתפים של

רבות אלא ברמו, ובעיקר התייחסנו למה שאמ"ם ב"י צורה על הקדושה ושלמותה, כפי שהוא עולה מן הסיפור 'עגנונו', הסיפור הראשון שפותח את הקר' ין, שהוא גם הסיפור הראשון שעגנון פרסם בארץ ישראל כשעלה לארץ ב"1908, ועל שמו קרא עצמו הסופר שטאטשקיס עגנון. בסיפור זה הקצין, הכוונה לפרנס, ר' אחיעזר, עולה עם בתו יחידתו דינה לירד שלים כדי להתקין את הפרחדור לפני שהיה להיכל ונכשל בלב מעשיו. הוא נחזר עם בתו בפחי נפש לגר לה. בתו נתגרשה מבעלה בן הגולה, בית המדרש נסגר. הסיפור הזה הפך לצופן המרכזי ביצירתו. בני' תוח מעמיק שאין מקומו כאן הוא מצביע על הקרע בתוך החוויה מאז בריאת העולם, שהוא מצב ה'עגי' נוח, מצב הפירוד כמצב קוסמי נתון, המתגלם בהר' רבן הבית, הוא הפירוד שבין הקב"ה והשכינה, הדוד הרעיה. שכינתה בגלותה, הקרע ניכר בכישלון הגאולה הגמנית, שהיא כנראה מקודמת מדי ותומכת בתפיסה החרדית כדוגמת הפרת שלושת השבועות - טרם בא זמן הגאולה. האם עגנון לא היה ציוני? בוודאי לא במובן החילוני המקובל. גם השוועה היפ' נית לאוהבי ישראל היא ניסיון לדלג על ההרס, לדלג על הגבעות ועל עיבורי קיצין, ולהגיע אל המר קור, והיא דומה לשוועת יהודים שאינם מעשרת השבטים, הנשאבים לארץ ישראל כיונים אל ארורב תיחן. זו הפוורה היהודית הנורמטיבית כיום, שגם היא נפוצה מקצה ארץ ועד קצה.

הסיפור 'עגנונו' מעלה את השאלה מדוע ישנן נשמות עגונות בעולם שאינן מוצאות את זיווגן, אלא 'נשמות דאולין ערטלאין' - הולכות ערטילאיות כפי השכינה. "עד מתי תענינה הנשמות שבעולמך ושירת היכלך תהנה נכאים".

הצנתי מעט את עקרון העניגות בפשט, בהלכה ובאגדה, ובחסידות ובקבלה, ואת ביטוי ביצירתו וב' חייו של עגנון, כאשר תיקון העניגות הוא העיקרון המשחיי, הנובע מהדחף לייחד יודין לשם קודשא בריך הוא. זהו הרצון לאחות את העניגות המתגלם גם ב'תשמיש המישה' של עגנון כאמן וכאדם שהוא שליח לתקן את העניגות. למשל שתי אותיות עופרת בר' דדות בתיבת הסדר הן עגנונו, וכשמחברים אותן בקר' דש הן חדלות להיות עגנונו ויצרות לשמעות, יצרות בית. אלף בית יצרות את המילה אב, כך כפי' פור' עם כניסת היום'. כל העולם מחפש בית שהוא חיבור בין שמיים וארץ, בית שהוא חיבור בין 'ההודם לכסא', בית של שמעות שרואה בית של קדושה. כל אלו נושאים שעודדו עניין רב. קראתי קטע מתוך 'ברית אהבה' של עגנון, כאשר הכותרת לפחות הפוכה ממשמעות הכותרת 'עגנונו'. 'ברית אהבה' הוא סיפור מ"1925 שלוקטל' סיפורים נאים של ארץ ישראל, המי ספר על העולם זקנים שעולו לעם וזקנה לארץ כמריחה לזקני בבל הבאים להיקבר בארץ, עליהם נאמר בספר יחזקאל "ותבואו תטטאו את ארצ' (וראה מדרש חז"ל), והללו אינם מוצאים ב" טעם אלא מפח נפש. עגנונו הוא ארץ ישראל היא?" עצמיותה יבשו הם באים לטפח מתמימותה של השמש ולנפש על חוף ימה של יפו, משל היו על חופיה של מאמי- בי: החתינה העצמית היבשות הללו? או שהם נידר' נו להינב בדבה שהם מוצאים על הארץ? קמעת יצא הסוד. הקנים מתוודים על אכזבתם הקשה מן הארץ: "חזר אותו זקן ואמר, אתה אומר יפו אינה ארץ ישראל, וארץ ישראל גופא כלום ארץ יש ראל היא?" (אלו אלו, עמי תל, כך, תוך כדי שתיית שו" סו"ת תה, עולח דייבת הארץ. הקנים מציינים סיבות קלות ערך ומעוררות גיוון לאכזבתם, כמו שיטת ל"מוד הקבלה באוניברסיטאות והעדד הגיוון בלחי' החי' זנים של כריתת כנפים. בספרה של שפרה הורן, 'החוויה היפנית', קראתי שפינים לא מבינים בדיחות. דווקא ראיתי שהנוכחים צחקו מאוד. קוקובו חיפה את הקר' ריאה המוטעמת שלי, המלווה בתנועות ידיים, בדיוק באותו אנטוסטות העויות ללוק מחיאות הכתפים של

סיסות יום בשמיים בהרים לחלוטין, בנתיבי עשרת השבטים: חציית הים הכספי, בוכרה: הנייה בטשקנט, טיסה מצפון להמלאיה, מונגוליה: צפון סין, יפו. כאן היו ממלכות ושקיעות של שבטים יהודיים גולים, כתוב אצל שחן ובסיפור נרדרי הרב אביחיל, ופעו' לה בסיפור עגנון, מתוך משיכתו לנושא מילדותו. ראשי מוצף בסיפורים ובגעועים: לאחים האבודים מבשרי הגאולה. נוכרת כמנדלי-מוסר-ספרים שלעג לפרושים תלמידי הגר"א שיצאו לשפסל באמ' צעות קליקורא.

בפרקים האחרונים של 'אל עבר' הסמכטיון' עוסק שחן בתולדות עשרת השבטים, בעיקר שטט אפרים. יפן. סוף מסעותיהם בקצה העולם, סוף הגלות. כתפיסת מנשה בן ישראל, רבה של אסטורד, במאה ה-17, שהפליג מהולנד לאנגליה, האי האחרון במעי רב חיבשות, כדי להשיג דישיון ליישוב האנטים, וה' עניין גורלם בדרום-אמריקה. ספרו של שחן מסתייע בביבליוגפיה משימה מאוד, ואף על פי כן קשה לקבל את העטנות שבספר כהוכחות משכנעות שמעבר לספק. גדול כוח ההתנכרות והשכל הישר, מכוח המדיחה. אך מנגד ניצבת עובדה איתנה כסלע, והיא המשיחית החזקה של יפנים לא מועטים - יש הסוברים עשרות אלפים - שעניין ארץ ישראל נוגע ללבם והעניין ניכר בין בהתגליות למייסד, בת המ' קיים, אברהם איקרוו שטימה, בין לקדמוי ובין ליפ' ארץ אינטלקטואליים המלמדים באוניברסיטאות

קול המשווה הלל

"הקויר קובה מפורסמת במרכז יהודי קטן" תמונות מהמסע.

כל זמן שרבי אוראל היה חי, היתה רצועה של ארץ ישראל נמשכת והולכת לכיתו, כיוון שנפטר לא היה לו רבי יחידה מגדולי כל חצולם כדאי, עד שנתן המקום בלבו לעלות לארץ ישראל (אלו אלו), בלבב ימים, 1934 עמוד 490). כדי לקיים את הרצועה שנפ" סקה יש ללכת אל הממש. גם קדושתו של ר' יהודה גר בוד הכנסת כלה, לאחר שהשיא את בנותיו, נשאבת מארץ ישראל שהיתה לל מעיניו. אילו לא היה עולה ר' יהודה בעצמו לארץ ישראל, היה כל סיפור הגנס פוקע. כך גם סיפור העלייה בתמול שלשום: "הלילה הזה עבר ומחלחל הרכבת נראה פתאום למין רצועה אנשים שהיו עם יצחק בקרוב כמו ממוקמים וקראו מתוך שמחה, זה היה, זה היה, זה ימנו. יצחק עקד ונתחבל בימי זה היה שהוא סניף לימה של ארץ ישראל." (תמול של

שום, עמוד 25)

דש. כך גם סומנו גבולות הארץ עד הפרת העד ורבי אמר נון. רצועה היא נוכחות של ארץ ישראל בגולה שהיית בת שיהיה לה סוף, שאם לא כן הגליטמיות המדומה של הגולה נמשכת לאינסוף. בסיפורים אחרים מעלה עגנון את נציגי הקשר, אנשים או מקומות, מרחבים או זמנים, תקופות ושילוב היישויות הללו (כרונוטופים) שהייכים גם לכאן לארץ ישראל וגם לשם לגולה, ויש לכאורה תחומים אקסטרטוריאליים כמו המושג "תחת העץ" ביצירת עגנון. אך אם הנציגים הללו אינם פונים לממשות של ארץ ישראל סופם לקרום. היום אהבים לדבר בשיח האקדמי על לימנלות. בעברית תורגם המונח ל"סיפיות", גבולות. שכן שני תחומים חופפים, שהיא בסופו של דבר לגטימציה לחפיפה בין ארץ ישראל לגולה, כלומר צידוק לפולריזם יחסי. אכן יש אצל עגנון התרצפות בין "פולין" בארץ יש ראל לבין ארץ ישראל שב'פולין', וזה לכאורה כרוגר טופ חופף או רביקומי או לימנלי, אבל בעיקרו עניין זה פוקע והופך לחטא גמור. כך בסיפור "עגנות", כאשר בחר אבי הכלה, הבת היחידה, בתתן מן הגולה: "כאן קטרג השכן".

רמימו מאופי של הרצועה שיש לו חיבור קונקרטי: "אמר לי, על כל דבר דברי אתם מוכיחין את ארץ ישראל. אמרתי לו, מי הכיח כאן את ארץ ישראל, אני או האז? אמר מר ב"ח, כל אימת שאני רואה אותו נדמה לי כאילו רצועה של ארץ ישראל נעדרת לו אחוריו, והרי אני נוכח בארץ ישראל. (ארוח נטה ללון, עמוד 353).

כסופו של דבר רצועתו של המספר אינה מתפקדת, אין מפורשות להיקם את בית המדרש בגולה מחדש אך בנס ובחסד הוא חזר לארץ ישראל. תחושת האש מה של החלפת המהות בצל הכתה בעגנון כשנודף ביתו בהמבורג שבמערב גרמניה על גבול הריין ב-1924. רויי רגשות אשם הוא חזר לארץ אותה עזב ערב מלחמת העולם הראשונה.

הן פרשת הכרונוטופיה והן פרשת הלימנלות יש בה גניע פוליטי בכל האקדמיות הגמנסות לבטל מהות המדע שאמור להיות לגטימי מחמת טענותו למנכי לאובייקטיביות. אילו מדעי הרוח החברתי שבעבר לסלק כל קונפגורציה של קדושה. כדי להימלט מזהם ניפולציות הללו יש לנתח יצירות או לקרוא קטסטים קודם כל ללא כל תיאוריות, שמשטעבדים להן מרצון או מאננס. יש לציין ועובדות. מחמת הקיצוד אציין עניין אחד.

רצועה מארץ ביצירת עגנון - האם נמשכת עד יפן? בעיירה שבגולה, בליל הסדר, אלמן ולאמנה חר גנים: הם זוכים לאי של נחת לרצועה של ארץ יש ראל" בזכות הזמן שירי-השירים, אבל הזמן פוקע והחזון של ריק התחיבותו לעלות לארץ ישראל של ממש.

"זוהי לאה-עונה אחריו, במרהה במרהה בימינו בקרב. ומתוך שאר כל בני הרחוב עולים כמה קולות, אל בנה אל בנה בנה ביתך בקרוב. והרמיון הנעזר באדם ממה להם שיספן רצועה מארץ ישראל והם יד שבים להם זה כנגד זה ומזמרים שיר השירים בנחת. היללה, עבר וצפרי הבוקר עומדות ואמרות פרקי שירה" (הכנסת כלה, 1953, עמוד קפ).

הדמיון הנעזר הוא שמעלה את האשה בסופו של דבר לארץ ישראל הממשית, ואת השמש הקטנתי משארך בגולה. הוגו מרנשר. אייזקמנס להתבטמות מזוהרה של ארץ ישראל בגולה אם אין עולים ממש אל המקום. המקום אינו בדמיון, וכך גם בסיפור המפורסם הנדחה (1919).

אפשר שימצא עצמו בתענית של הרטה. מטיב בתי הכנסיות החוזרים הוא גם מטיב מרכ ז' ב'ארוח נטה ללון'. על אף בוטשאטש וקדושת קהר לתה, ועל אף כל קהילות הקודש, אין תחליף לארץ ישראל הממשית, כפי שאין תחליף לירושלים ולמנר שות הר הבית ולקדושת המתנות. ארץ ישראל היא מקום ממש, תחום שהשכינה שורה אך בו (ראה לפ' גים מן החומה), והשאר הוא אך צילה של ארץ ישראל בגדר "הציבי לך ציונים" (תמרוים) כדי שתדעי לשוב. לכן מחלוקת התנאים אם עתידים לחזור עשרת השבטים אם לאו עדיין מרחפת. יש יהודים שרודים שיבואו ויש שאינם רוצים. על אף פל הרצונות ואי הדי צוננות, קיבוץ גלויות של יהודים ונדחה ישראל אינו בעיניו. עניין שיבת עשרת השבטים מלא הסמיות נפ שיות של יהודים שחורשים שכבר קנו מקומם, ואפילו העיכוכים המיותרים בהשבת האנטסים לחק עם שיש ראל הם חלק מההסמיות הללו.

אני מבקש במקצת מן המקצת להציג את השיכר הם של עקרונות אחדים היוצרים את הקונפגורציה של הקדושה המתלכת בזמן ומקום, לשון וישות, בכל אחד מהסיפורים הללו במימד בולט אחד מתוך האש-כולי האחד הוא אי התוזה מן האמת, מן המקום, וזמן הייחוס (הבית של רבי יוחנן שבסיפורי "פולין", ויכוה אמתי ורמננין שבסיפור ארץ ישראל), אך הרוב המר חלט של הסיפורים בנוי על עיקרון השליחות שב חיים, שאותו מאמץ הגיבור כלי לסטות ממנו, והבקות בקדוש, במצווה האחת והמוחזרת שהיא שמירת העק' רון האתי העליון כדוגמת הדיש לפסוק (סביבותיו נשערה מאוד), שהוא עקרון האמונה במהות הקדושה, המופיע בסיפורים רבים. אכן יש אמת במקום הזה, יש ה' במקום הזה, שהוא תלכדי של מקום, זמן ותודעה בלתי יחסיים. כך 'סיפורים נאים של ארץ ישראל' מתייחסים בהתנאותם לזאנו לא מודוס מאזן המת בטא ממילה 'אים', שהוא המרחק האסתטי הנכון, ושונה מהמילה 'פים' כסמנה. חלק מהסיפורים מר קדים שונים בהתמודדות עם התמודדות הקדושה האלי מר גשים עניין המקום, חלק אחר את העקרון האתי של הגיבור שלא להתפלל על צרכי עצמו ומשפתו כשהוא שליח ציבור, כמו בסיפור 'דבי אתרם שליח ציבור' או 'סיפור 'עלנו הרהרות', שם ארץ פשוט שבפשוטים נושא עמו את סוד הצדיקים הנקטרים שובותם העולם קיים, ולא בזכות הצדיקים המפורס' מים שהם כלשון רבי נחמן מפרסמים של שקר. עק רונות אלו פועלים גם בסיפורי 'פולין' הקשורים לארץ ישראל.

נפתח בענין המקום נתעכב על המונח 'רצועה של ארץ ישראל', המופיע אצל עגנון פעמים אחדות ואי הוא מבוטל על ב'טוים הלתיים אנדרים, ביטויי אמר ציינים יחידת שטח החדדות לקימות של שטח אמר רצועה יוצאת ממניין לתחום יהודי ושם נבנה המק'

הללו מתעמקות ככל שמחודדים את שאלות האמר'נה. זה צורות הנוכחות של הקדושה בעולם, כמו המושג 'קדושת החיים'.

האם יכלה להיות רצועה מארץ ישראל בכל מקום שהוא בנוסף על ארץ ישראל, ביפן למשל? מדוע צריך איש המקויה לקיים מסע צלינות כה רחוק? כדי לטעון את השאלות הללו בתוכן רוחני ולא רק כתרגיל אינטלקטואלי נעטע במקצת צנתם של 'סיפורים נאים של ארץ ישראל' ובצירוף 'רצועה מארץ ישראל' כפי שהוא מופיע בירצית עגנון.

כל מקום שיש בו שרירי קהילה יהודית ובית כנסת חרב - בזמון מסוים זהו שטח אקסטרטוריאלי רוח גיפיו של ארץ ישראל. ישנה נוכחות, פצצתן, צורות בית כנסת יהודי, כמו בסיפור 'בית הכנסת הגדול שב קובץ 'פולין', או כל מקום שוכנו בר בית כנסת ביצירת עגנון ובמצאיות שמחוצה לה. כך נלמד הלכתית מהפ' סוץ שבקללת בחוקתי שבספר ירמיהו: "ההשטיות את מקדשיכם" (במדדש: שבקדושתם עומדים). שרדיים מודולדים וחרבים אלה יוכלים לגרום לטעות מור' מית, בפרט כשהם אינם שרדיים אלא תרבויות יתר דיות משגשגות בגולה, כאשר הן גמולא פוצצות, כגון ירושלים דליטא, היינו וילנא בתפארתה בתקופת הגר' א, או כשמחולפים את ירושלים כבלב בתקופת הגמרא ובכל חליפה כמו ניו-יורק הדיום, על מערר ציה ומתנשאה על חשבון ירושלים של מטה. כל הסי פור 'מעשה המשולח מארץ ישראל, הסיפך האחרון שבסיפורי 'פולין', המשיק לסיפורי ארץ ישראל. שר' מארץ ישראל מופיע בקהילה בגולה השרויה בתענית מקומית, כוכר לעלבו שולצו בעבר שרדי' ורס"ר שלא נתעני לו מעות ארץ ישראל ובוו לתרות, תודת ארץ ישראל שלא-רא-בה צורך בעיד מלאה תורה שהיא תחליף הכל. כדרך האוניברסיטאות האמריקניות הנבובות, הוא לו על בית המדרש שבתלפך בציון ישראל'. שחרב בית המקדש אין לו להקב'ה בעלמו אלא ד' אמות של הלכה. השר' שבוז הלכ צועק לקב'ה לתוך ארון הקודש, ממשך באופן לא מדע לפתח את דרשת מחזרי המופכה על פניה: "רדוא מו שלא עלתה לו... ומד סגר את ארון הקודש ונתן פיו על הפרוכת (...). והתחיל של בקול נפלא מאמרו: "ל אהבו ה' שיע' שום המצוינים בהלכה, עתידין בתי כנסיות ובתי מדר' ירוש שבוארץ ישראל שיקבעו בציון ישראל". (המצוינים מלשון ציון). הארץ נודעוזה והכל רואים שבת הכנסת הולך אחר השר' (...). וכיוון שהגיעו לנהר נעלם השר' ונתעלמתי מן המדרש". כמו החליף לו מהמלון בלקח בית הכנסת בבתי הטהוב המספר מעיד לפני בני הקהילה כי ראה בית מדרש כזה ממש בירושלים. לכן מי שלועז לעיני עשרת השבטים,